

Az intertextualitás Janus Pannonius epigrammáiban*

A korai humanista költészetben megfigyelhető az intertextualitás iránti érdeklődés, az az korábbi szövegek átvétele és felhasználása új költői szövegben. Ez többféleképpen is lehetséges: Janus Pannonius epigrammáiban található példát mind közvetlen utánzásra, tehát egyes verssorok szinte szó szerinti átvételére, mind pedig bizonyos toposzok és trópusok kölcsönzésére, azaz egy másik, időben távoli költői szöveg jelenlétére való utalásra. Sőt, Janus Pannonius írt olyan verseket is, amelyek nyilvánvalóan a költői alkotásról szólnak, és olyanokat is, amelyek szükségszerűen kapcsolódnak irodalmi hagyományokhoz. Mihail Bahtyin fogalmazta meg először az írott szövegek teljes kölcsönös függőségének eszméjét.¹ Nem lehetséges olyan szöveg, ami saját keretein belül ne tartalmazna más szövegeket. Akár egyetlen szóval kifejezéssel is kezdődhet a jelentésadás folyamata, mert az olvasó megtalálja az összefüggést az illető szöveg és a kommunikáció egy másik, már megértett példája között. Egyetlen szöveg mindig más szövegek sokaságával áll kapcsolatban. A polifóniának ez az eszméje, a sok-hangú szöveg lehetősége és szükségessége úgy jelent egyfajta eszközt Janus költészetének értékelési kísérletéhez, hogy nem minősíti le azt ugyanakkor egyszerű utánérzéssé.

Ezt az utánzás-felfogást költői alkotásként, és nem felhasználó költői eszközként szeretném vizsgálni. Janus Pannonius epigrammái más szövegeket tartalmaznak és használnak föl az új szövegek környezet befolyásolása és új értelmezési lehetőségek érdekében. Azáltal, hogy egy adott versben nemcsak egyetlen szöveg jelenik meg, olyan többszörös értelmezhetőség alakul ki, amelyben egyetlen szónak vagy kifejezésnek több mint egy lehetséges jelentésköre van. Ugyanakkor az utánzásnak ez a fajta felfogása — a polifóniára való felhívás — nem veszíti el a mimézishez fűződő, Platon által meghatározott, kapcsolatát.² A nyelv továbbra is közvetítő-, az univerzumban dialógust elindító eszközként működik. A szavak a szöveget korábbi szövegekkel hozzák kapcsolatba, ugyanakkor közvetlen poétikai kontextust is kifejeznek. Megmarad az a mindig is jelenlévő felfogás, hogy a nyelv indikál valamit, azaz önmagát mint jelölőeszközt tünteti föl.

A humanista tanulás velejárájaként és egységes keretbe foglalójaként felbukkanó görög, valamint bizonyos latin szövegek egy csoport új költői és írói irányultságot alapoztak meg. A görög nyelv népszerűbbé, és sok pogány szöveg elfogadhatóbbá válása által a poétikai corpus határai is kiszélesedtek. Ez az oktatás tartalmának szükségszerű változásával járt együtt. Különösen hangsúlyos volt a fontos szövegek memorizálása és recitálása Guarino iskolájában, ahol Janus is tanult.³ A hangzó-, és a vizuálisan befogadott írott

* Szeretnék köszönetet mondani Horváth Iván és Jankovits László kritikai megjegyzéseiért. Ezenkívül köszönöm Kállay G. Katalinnak, Kiss Erikának, valamint Turi Lászlónak dolgozatom angolról magyarra való fordítását.

¹Mihail BAKHTIN *Rabelais and his World*. Trans. Helene ISWOLSKY. Massachusetts, 1969. Az intertextualitásról szóló értekezés utalásokat tartalmaz a groteszk kérdésre is (l. 309–312.). Tzvetan TODOROV is foglalkozik ezekkel a gondolatokkal: *The Dialogical Principle*. Ford. Wład GODZICH, Minneapolis, 1984. L. az ötödik fejezetet.

²L. *Rebuplic*. X 595b–607a.

³Ian THOMSON, *Humanist Pietas. The Panegyric of Janus Pannonius of Guarinus Veronensis*. Indiana, 1988.

szöveg ilyen megismétlési és reprodukálási képessége a tartalomnak a maitól teljesen eltérő megértését tette lehetővé. A szöveg létezett írásos és orális formában is. Az írástudó kultúra még ragaszkodott az orális megjelenés értékéhez, ezért a szövegeket továbbra is megtanulták és a szóbeli viselkedés részeként alkalmazták.⁴ A Guarinó-féle iskolában a humanista oktatás történetében is egyedülállóan nagy hangsúlyt helyeztek a görög nyelv tanítására.⁵ Megjegyzendő azonban az is, hogy ez együtt járt a retorikai nyelvhasználat fontosságának fenntartásával. A meglehetősen Cicero és Quintilianus hatása alatt álló retorika-tanítás kihangsúlyozta a verbális kommunikáció erejét. Guarino kifejezetten Cicerónak a *De Inventione*-ben adott retorika-meghatározását fogadta el: „ars bene dicendi apposite ad persuadendum”,⁶ Azonkívül — Sabbadini szerint — Guarino nagyon komolyan vette Vergiliusnak az *Aeneis* első könyvében (148–153) elhangzó, „ac veluti magno in populo...” kezdetű figyelemztetését is, amikor kísérletet tett a hős (vir bonus) beszédmódjának normatív meghatározására. Ciceróval együtt Guarino is hitt abban, hogy van valamiféle belső kapcsolat az egyén értékrendje és retorikai beszédmódja között. Ebből következően a hallható szöveg elsődleges szerepet kap, és képessé lesz a morális jellemzők kifejezésére. A humanista kultúrában a beszélt szöveg az önkifejezés és önábrázolás eszköze.

Ezt a lelkesedést a retorika, a beszéd művészete iránt kiegészítette Guarinónak a memorizálás iránti vonzódása. Sabbadini megjegyzi, hogy Guarino számtalan verset tudott kívülről, és Janus panegiriszéből is kiderül, hogy az emlékezetből való idézés mennyire fontos volt számára.⁷ Az emlékezetben tartott corpus, valamint a szöveg hangsúlyozottan szóbeli kifejeződése iránti érdeklődésből arra lehet következtetni, hogy a szövegeket olyan kettős struktúrában használták, amelyek egyszerre igazodtak az orális és az írásos normákhoz. A humanista kultúra nem kizárólag írásban terjedt, és egy szöveg szóbeli keretek között is fennmaradhatott. Így a szöveg kétféle megközelítési lehetőséget hordott magában, és ez a kétféleség a tartalomban is érzékelhetővé vált. Az effajta kettős tartalom szemszögéből egészen más színben látható maga a szöveg s annak más szövegekhez való kapcsolódása. A szöveg határai megnyílnak, hogy a hangokat és a visszhangokat befogadhassák, de ezáltal még nem zárják ki az írás és a logikus szerkesztés mindennapi gyakorlatát. A szöveghatárok kiterjesztésével egyre nagyobb lehetőség nyílik más szövegek beépítésére is.

Azokban az írott, illetve beszélt szövegeknek ez a fajta elképzelése leginkább a humanista, azaz görög és latin nyelvű szövegekre vonatkozott. Ezeknek a nyelveknek az anyanyelvvél való kapcsolata szolgált alapjául annak, amit Vigotszkij „belső beszéd”-nek nevez. A latin beszélt nyelv volt, de a művelt beszéd nyelve. A belső beszéd által sajátít el az egyén kultúra-formákat, és e folyamat következtében egyfajta párbeszéd fejlődik ki az egyén és a külső világ között.⁸ A latin vagy görög szöveg írásban és szóban egyaránt közközen forog és az anyanyelv által valamiféle belső dialógus részévé is válik. A kétnyelvűség egy bizonyos szintje feltétlenül szükséges ahhoz, hogy bárki megpróbálkozzon egy szöveg olvasásával vagy recitálásával. Az olvasó vagy beszélő egy kétnyelvű struktúrában helyezi el a szöveget, s így a szöveg fogalma még kevésbé válik meghatározhatóvá, hiszen egynél több nyelvi rendszeren belül kell értelmet kapnia. Egy emlékezetben tartott idézet vagy vers önmagában nem alkothat szilárd és jól körülhatárolt rendszert, mivel az anyanyelvvél való belső kapcsolat minduntalan megújítja és újraértelmezi a szöveget. Így minden szöveg más szövegekkel együtt él, és mindig ki van téve a soknyelvű újraértelmezésnek.

⁴ Frank BAUM, *Varieties and Consequences of Medieval Literacy and Illiteracy*. Speculum, 1980. 237–265. (Különösen 248.)

⁵ Remigio SABBADINI, *La Scuola e gli Studi di Guarino Guarini Veronesa*. Catania, 1896.

⁶ I. m. 63.

⁷ I. m. 81.

⁸ Caryl EMMERSON, *The Outer Word and Inner Speech: Bakhtin, Vygotzsky and the Internalization of Language*. Critical Inquiry, 1983. 245–281.

Petrarca episztolájában, a *Familiari* I.8.-ban szintén a belső beszéd szerkezetéről van szó, bár a megközelítés némileg eltér az eddigiektől.⁹ A költő azt állítja, hogy mindaz, ami az olvasó fejében megmarad, a sajátjává válik, vagy bizonyos események hatására újszerűségként köszön vissza rá. Petrarca szerint az olvasó tudata képes a szelektálásra és a szövegek átalakítására. Az olvasott vagy tanult anyag nem különálló egészként létezik az egyén tudatában.¹⁰ Így annak ellenére, hogy betanult szövegek élnek az emberi emlékezetben, megváltoztatja őket az, hogy párbeszédbe elegyednek magával az egyénnel. A memorizált szövegek tárháza nem zárt rendszer, hanem állandóan nyitva áll a belső dialógus előtt, amely a szövegeket megújítja és újjászervezi.

Ez a hozzáállás, amely a szöveget összetett jelentésrétegek felvázolására és kétnyelvű mozgásokra alkalmas terepnek tekintti, megváltoztatja az intertextualitás fogalmát, és a kifejezésnek inkább a tágabb, mint a szűkebb értelemben vett definícióját vonja maga után. Janus műveiben a kölcsönvett szövegek használata az imitáció eredményes lehetőségeit példázza. A Teleki-kiadásában 180-as számú „Ad Guarinum” Guarino két tulajdonságát, „eloquium linguae”-ját és „forma decens”-ét dicséri. „Dulce nec eloquium linguae, quo Nestora vincis/Nec, qua praecellis Nirea, forma decens.” A Nesztorra tett utalás, akinek „mézédes szavai” az *Ilíusz* tizenegyedik énekének a végén rábírák Patrokloszt arra, hogy Hektórral megmérkőzzék, tiszta intertextuális kapcsolatba helyezi a verset. A „dulce” szó használata jelzi, hogy Janus ismerte az *Ilíusz*nak ezt a részét, valamint a kapcsolatot Nesztor és az ékesszólás ereje között. Ez a remek trópus érzékelteti Guarino képességeit a Nesztorral kapcsolatba hozható területen. Az ilyen összehasonlítás ereje abban rejlik, hogy egyszerre utal egy múltbeli, történelmileg megalapozott szövegre és kapcsolja azt a jelenbeli szituációhoz. Ez a szókép hídát teremt az *Ilíusz* görögösége és az epigramma latinsága, a költői múltra való szükség és költői jelen elfogadása között. Az epigrammát történetileg és nyelviileg egyaránt meghatározza a homéroszi allúzió, amely azonban átértékelődik és megújul Guarino személyének tükreben.

A Teleki-kiadás 49., 200. és 201. sorszámú költeményei azt sugallják, hogy Janus Pannonius tudatában volt annak, hogy az epikus hagyományban az intertextualitás jelen van mint nevezőelem. Az „Ad Tribrachum Poetam”(49) Itáliát helyezi a költői hagyomány középpontjába, jelenlegi kütfőiként pedig magát és Tribrachust jelöli meg. Az utolsó sorok nagyon meggyőzőek.

Quodsi non etiam prorsus triviale sonarem
Haud ideo legerem vestra, Tribrache, minus.
Ipse Maro assidue Varium Flaccumque terebat;
Non bene se novit, cui sua sola placent.

Az utolsó előtti sor rámutat, hogy maga Vergilius is épített más, korábbi szövegekre, s ezzel egyszerre talál felmentést a hagyományban az példát az imitációra. A költemény utolsó sora olyan individuum-felfogásra utal, mely szerint az egyéniség nem ismerheti meg önmagát pusztán saját művein keresztül. Tehát az individuum más szövegek alapján szerkeszti meg magát, más szövegek jelenléte teszi lehetővé az önismeretet. Vagyis az ego nem a költemények megírásán keresztül határozódik meg, hanem a más szövegekkel folytatott párbeszédben. Az állítás, miszerint „nem kevésbé olvasom Tribachus verseit”, magát Janus Pannoniust helyezi Vergilius szerepébe, amint örömmel kölcsönöz más költők műveiből. E néhány soron belül Janus Pannonius és Vergilius egymás mellé kerül, s épp az intertextualitás révén.

A Teleki-kiadás 200. és 201. sorszámú költeményei, az „In furem Virgalianum” és az „In eundem” sértőnek tűnnek a Vergilius-epigonokra nézvést, azonban olvashatjuk őket úgy is, mint a szöveg státuszának és e státusz átalakulásainak megértésére irányuló törekvést. A 200. költemény mindössze négy sor. Az első „Excusas, sic te, cum quid furare

⁹ Robert M. STROZIER idézi: *Renaissance Humanist Theory*. Rinascimentor, 1986. 193–229.

¹⁰ l. m. 205.

Maroni,” megjeleníti a költői címzettet, aki a sor alanya. A második sor grammatikai alanya Vergilius, akiről megtudjuk, hogy lopott Homérosztól. A harmadik sor visszatér az eredeti személyes névmás által jelölt alanyhoz, és biztosítja, hogy fölmentik, sőt fölmagasztalják, ha az utolsó sorban megjelölt követelményeket teljesíti. Az utolsó sor egy ha-akkor mondatot tartalmaz, mely az egyesszám második személyű személyes névmással, mint az alárendelői mondatrészt alanyával kezdődik, és Vergiliusszal, mint a főmondat alanyával végződik. Ez az áthelyeződés a költői címzetről Vergiliusra, majd vissza a címzetre és végül újra Vergiliusra, olyan poétikai sémát teremt, mely az intertextuális párbeszédre emlékeztet. A költemény a költői „te” — mely közvetlenül a szöveg része — és a Vergilius — aki a hagyomány része — közötti feszültség terméke. Ezenkívül a szerző is hozzátartozik a költemény világához.

Janus Pannonius többek között Vergiliust, Ovidust és Beccadellit használta mintául. Például „De vulva Ursulae” sorozat (Telemi 306., 321., 322., 323.) utalásokat tartalmaz mind a vergiliusi epikus, mind a beccadellii erotikus hagyományra. A 322. költeményben Vergilius *Aeneis*ének jól ismert sorai tűnnek föl. Az első sor második fele, „alta ostia Ditis”, hasonlít a 127-ik sorra, mely így végződik „atri ianua Ditis”. Janus Pannonius sora semmi esetre sem pontos idézet Vergilius-ból, azonban pontos megfelelések van az *alta-atri* és az *ostia-ianua* szópárok között. A negyedik sorban ez a megfelelés még határozottabbá válik. A „Sed revocare gradum plurimus inde labor” sor részben a negyedik könyv 128-ik sorát ismétli: „Sed revocare gradum superasque evadere ad auras”. A következő Vergilius-sor első része, „Hoc opus hic labor est”, szintén fölremlik Janus Pannonius epigrammájában. Janus Pannonius versében a „labor” nem más, mint kikerülni Ursula vulvájából, míg Vergiliusnál az a törekvés, mellyel Aeneas figyelmeztetni kell a nehézségekre, emlyekkel számolnia kell, ha az alvilágból visszatér.

Beccadellinek szintén van egy versciklusa, melyet a túl tág női nemi szerv témájának szentel. Beccadelli VII., VIII., IX. és X. epigrammája¹¹ komikus kifejezésekkel festi le a férfi félelmét a női genitáliától. A költemények utolsó darabja kifejezetten azonosítja az alvilági büntetéseket a női nemi szervvel. „Ipse ego Tatareas, dum vivo, perfero poenas/Id mihi supplicium suggerit Ursa triplex.” (3–4) A toposz, melyben a pokol képzetével azonosítja a női genitáliát, egy összefüggő erotikus toposz-rendszer része. A humanista költői regiszteren belül ugyanis található egy olyan összefüggő toposz-rendszer, amelyik a testre vonatkozó metaforákat, képeket szervezi. Így Janus Pannonius epigrammaiban megtalálja azt a pontot, ahol Vergilius epikai szövegműve kifordíthatóvá, megújíthatóvá válik a groteszk és különlegesen erotikus szövegkörnyezeten keresztül. Vergilius költészetének kivetkőztetése epikus nagyszerűségéből egyszerre erősíti meg ennek történeti értékét és hívja fel a figyelmet ezen értékek változékonyságára. Vergilius és a korai humanista Beccadelli ugyanabba a szövegbe kerülve egyetlen sémába kerülnek. Így az erotikus hagyomány és az epikus hagyomány, melyet az előbbi lerombol, egyszerre szerepel Janus Pannonius szövegében. Janus Pannonius költői képei a női nemi szervről nem csak egyetlen hagyománnyal folytatnak párbeszédet, hanem egyszerre többel. Így Janus Pannonius költészete többszólamúvá válik és képes fölhasználni számos olyan pontot, melyek keresztezik a történeti-poétikai folytonosságot.

Természetesen vannak más szempontok is a Janus Pannonius epigrammaival kapcsolatos imitáció vizsgálatában, és más utak is az intertextualitás meghatározására. Fontosnak tűnik azonban a texturalitás és intertextualitás fogalmainak újragondolása, hogy éppen alapkategóriáinkat legyünk képesek lényegükben megragadni. A szöveg nem pusztán írótságában létezik és az imitáció nem egyszerűen kölcsönzés. Janus Pannonius epigrammáit olvashatjuk úgy, mint költői törekvéseket a költői itt-és-most és az örök-jellemű hagyomány közötti termékeny feszültség megteremtésére, — és ez nem más mint a nyelv ereje.

Laura M. Dolby

¹¹ *L'Œuvre Priapique des Anciens et des Moderns*. Paris, 1944. Kétnyelvű latin-francia kiadás.

Előterjesztette-e Pázmány törökellenes tervezetét Rómában?

Gömöri György közleményében ismét olvashatjuk azt a véleményt, amely szerint Pázmány 1632-es római követsége során „egy törökellenes koalícióra akarta rávenni VIII. Orbán pápát.”¹

Pázmány valójában három pontból álló megbízatással érkezett Rómába: 1. pénzt kért a pápától a háborús kiadások fedezésére; 2. azt kívánta VIII. Orbántól, hogy térítse el a franciákat a svéd szövetségtől; 3. egy, a katolikus hatalmakat tömörítő, védelmi szövetség tervezetét terjesztette elő a *protestánsok* ellen. Csatlakozásra szólította fel a pápát e nagyszabású szövetség elő lépéséhez, a II. Ferdinánd és IV. Fülöp közt létrejött szerződéshez, s egyúttal azt kívánta tőle, hogy erre ösztönözze a többi katolikus uralkodót is.

E három témára a tárgyalások során többször visszatérnek.² Nem úgy a török elleni szövetség tervére, amelyet Pázmány 1632. február 10-én vetett papírra a császárnak szólóló levelében,³ tehát még az úti előkészületek során. Ferdinánd február 13-i válaszában az elgondolást helyteleníti, és megemléstől határozottan eltanácsolja Pázmányt.⁴ A későbbiekben arról a római követség dokumentumaiban nem is esik szó.

Ennek ellenére előfordul, hogy a szakirodalom a törökellenes koalíció tervéről mint Rómában elhangzott (*egyik*⁵ vagy *egyetlen*⁶) javaslatról emlékezik meg, forrásként általában a február 10-i levélre hivatkozva.

Gángó Gábor — Müller László

¹ Pázmány Péter ismeretlen levele I. Rákóczi Györgyhez. In *ItK* 1990. 746.

² Pázmány azokat 1632. április 6-án, első hivatalos audienciája alkalmával adta elő a pápának. Vö.: *Petri Cardinalis Pázmány ... Epistolae collectae*. Kiad. HANUY Ferenc, Bp., 1904. II. 256–61.; *POO* VI. 703–7.; *Régi magyar levelestár*. Kiad. HARGITTAY Emül, Bp., 1981. II. 39–42. Az audiencia eseményeiről Pázmány április 10-én II. Ferdinándhoz írott levelében számol be. HANUY, *i.m.* II. 265–7.; *Petri Pázmány ... legatio Romana*. Kiad. MEDNYÁNSZKY Alajos, Pest, 1830. 55–7. A tárgyalások lassúságáról szól Pázmány április 16-i levele. HANUY, *i.m.* II. 273–5.; MEDNYÁNSZKY, *i.m.* 76–8. Az április 24-i második audiencián Pázmány által elmondott orációt, melyben sürgeti az előző találkozáson kért „három orvoslási mód iránti határozatot”, lásd HANUY, *i.m.* II. 279–81. E tanácskozásról az érsek még aznap tudósítja uralkodóját, részletesen elemezve a pápa választát korábbi előterjesztésére. HANUY, *i.m.* II. 282–4.; MEDNYÁNSZKY, *i.m.* 79–82. Az Azzolinival folytatott április 26-i tárgyalásairól május elsején kelt levelében ír a császárnak, megemlítve a tervezett katolikus szövetség létrehozásának akadályait is. HANUY, *i.m.* II. 286–7.; MEDNYÁNSZKY, *i.m.* 82–4. A Ferdinándnak nyújtandó pénzsegélyt és az említett szövetséget Barberini bíboros-államtüktárhoz írt levelében sürgeti. HANUY, *i.m.* II. 288–90. A Castel Gandolfóban tett látogatásának a pénzsegélyt illető eredményeiről május 15-én számol be Ferdinándnak. HANUY, *i.m.* II. 304–5.; MEDNYÁNSZKY, *i.m.* 85–6. A május 26-i utolsó audiencia eseményeiről Pázmány 29-i leveléből értesülünk. HANUY, *i.m.* II. 311–3.; MEDNYÁNSZKY, *i.m.* 87–90.

³ HANUY, *i.m.* II. 245–6.; *Régi magyar...*, II. 27–30.

⁴ MEDNYÁNSZKY, *i.m.* 25.; magyarul idézi PULSZKY Ágost, *Pázmány Péter*. Bp., 1887. 88–9.: „Az ily bő szövetség tervét, mint a minőt előterjesztett, bajos dolog tárgyalni, nem is időszerű ma, midőn a törökkel fennáll az olyan, a milyen béke, és midőn a vallásnak, magunknak a szent birodalomnak és a többi szövetségeseinknek az a szándékunk, hogy a világiakat illető ügyekre nézve némely olyat is vonjunk a katolikusokkal együtt szövetségeseink körébe, a ki vallás tekintetében tőlünk eltér, a miről azonban jó lesz a legkisebb említést sem tenni, nehogy ebből Ő Szentségénél idegenkedés támadjon.”

⁵ Vö.: SZIRMAI Erika, *Pázmány Péter politikai pályája*. Bp., 1912. 20.; BALANYI György, *Pázmány népszövetségi tervezete*. Bp., 1933. 9., 12., 14.; KORNIS Gyula, *Pázmány Péter személyisége*. Bp., 1935. 31., 34.; SÍK Sándor, *Pázmány, az ember és az író*. Bp., 1939. 239–41.; ÓRY Miklós, *Pázmány Péter*. In *A szfv* 1971/3. 16.; BITSKEY István, *Pázmány Péter*. Bp., 1986. 145.

⁶ SZEKFI Gyula írja a *Magyar történetben* Bp., 1943⁷. IV. 114.: [Pázmány] folyvást (!) készít a katolikus nyugati hatalmak [...] összefogására a török kiűzése érdekében. Ezt munkálja római követ-

Az Irodalomtörténeti Közlemények 1990/4. számában Kazinczy a *Természet Oeconomia*-ja című fordításának kiadatlan autográf „Foglalatát” közöltem az MTAK Kézirattárának anyagából, ahol a munka teljes tisztázata található Kazinczy saját kezétől. Mindezt abból az alkalomból adtam közre, hogy nem sokkal korábban, az 1987/88. évfolyamban (473–495) Kulcsár Péter közzétette a „Foglalat” nélküli teljes fordítást, az Egyetemi Könyvtár Ms. H 240., jelzetű kézírata alapján, abban a hitben, hogy Kazinczy autográf kéziratából dolgozik. Kritikai észrevételeimben azonban megállapítottam — helyesírási sajátságok, kirívó szöveghibák s egyéb érvek alapján —, hogy az Egyetemi Könyvtár kézírata nem Kazinczy saját kezéből származik, s azonos szövegű a Kazinczy Gábornak tulajdonított két akadémiai könyvtári másolattal; nem egyezik meg viszont Kazinczy Ferenc eredeti kézírású tisztázatával, amelyet szintén az MTA Könyvtára őriz s amelyet Kulcsár Péter nem is ismert.

Mindezek után azt várhattuk volna, hogy tudományos önvizsgálattal — önkritikával — elismerve tévedését, elnézést kér tévedéséért és felületes szövegközléséért az olvasótól; helyette azonban fölényes semmitmondással úgy nyilatkozott, mintha legalábbis én tévedtem volna s neki volna igaz: „Ami a dolog meritumát illeti: az Egyetemi Könyvtár H 240. sz. kézírata Kazinczy Ferenc kézírása. Ez tény, akkor is, ha Szilágyi »minden összehasonlítás nélkül« mást állapított meg.” Az idézőjelbe tett három szó szövegkörnyezetéből kiragadott mondat; magam ugyanis ezt írtam: „Mikor aztán kezembe vehettem a szövegkiadás alapjául szolgált Ms. H 240. jelzetű kéziratot az Egyetemi Könyvtárban, első pillantásra — minden összehasonlítás nélkül — megállapíthattam (bár velem volt a valóban autográf tisztázat fénymásolata is), hogy ez semmiképp nem Kazinczy Ferenc eredeti kézírata, még csak szóba sem jöhet, hogy az ő keze írta...” Vagyis velem volt az autográf tisztázat, de már annak felhasználása előtt, egyszerű rápillantással megállapíthattam, hogy a két kézírás nem ugyanattól a kéztől származik. Talán nem szorul bővebb magyarázatra, hogy ha velem volt a fénymásolat, akkor egybe is vettem a két kéziratot. Ezt az egybevetést most itt is elvégzem — laikus írásértők és hivatásos írásszakértők ítéletére bízva a döntést, hogy valóban melyik a hiteles autográf s hogy két autográfrol van-e szó, mint azt Kulcsár Péter tudni véli, illetve elhíttetni igyekszik magával és másokkal, vagy pedig két külön kéz írásáról; a tény az tényleg tény, még ha értelmezésében nem is mindig egyeznek meg a vélemények: Az előszó az MTA Könyvtárának hiteles Kazinczy-kézírásában (A) és az Egyetemi Könyvtár idegen kéztől eredő másolatában (B).

Szilágyi Ferenc

ségében is, melyet VIII. Orbán kedve ellenére vállal el.” Vö. még: *Magyarország történeti kronológiája*. Főszerk. BENDA Kálmán. Bp., 1983². II. 460.

Én, a te Bismarck elöt ailemet a legfensébb kár,
saját is a társam mind a érsen-jöltésai vérsé,
sád, hogy káládatorogomai Térsémet a társam
nyitkásom az a társam, hogy én az ott isam,
nevelni fogom his ajándékom' besét. Először az a
ten is a társam is boldogul a társam az a társam.
Det mintamástaf'a meg! Itam Er. Császárban,
Anyai kislombom, Debeczenhez a társam; fe
káládatorogom' a társam a társam, 1803, Mar.
társam a társam.

Nadinczy Ferencz

A

his ajándékom besét. Először az a
fe társam is boldogul, a társam az a
társam a társam a társam! -
Itam Er. Császárban Anyai kislomba
Debeczenhez a társam; fe
káládatorogom' a társam a társam 1803
társam a társam

Nadinczy Ferencz